

O nieufności i zaufaniu

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2018 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Zaufanie jest jedną z najważniejszych wartości utrzymujących spójność grup społecznych, a w szerszym wymiarze – społeczeństw. Zaufanie sprawia, że ludzie lepiej się rozumieją, a procesy społeczne przebiegają sprawnie i toczą się bez większych tarć. Brak zaufania i nadmierna ostrożność bywają z kolei źródłem nieporozumień, napięć i konfliktów, choć pozwala niekiedy uniknąć rozczarowań. Od szesnastu lat monitorujemy poziom zaufania społecznego – to, jaki stosunek do innych ludzi cechuje Polaków, czy jesteśmy życzliwi i otwarci, czy przeciwnie – zdystansowani, nieufni lub pełni uprzedzeń w kontaktach z innymi. Przedmiotem naszego zainteresowania było także zaufanie wobec sfery publicznej i państwa – kwestia stosunku Polaków do różnych instytucji i organizacji, które funkcjonują w przestrzeni publicznej¹.

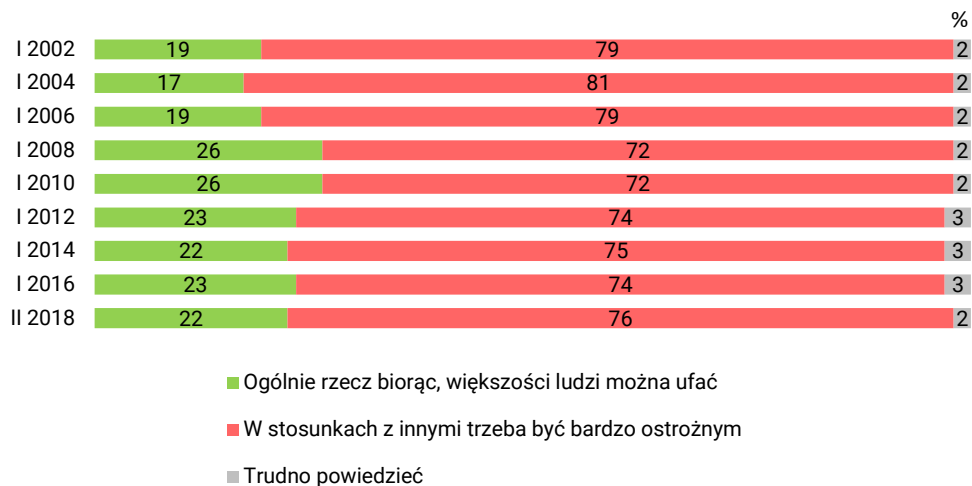
UOGÓLNIONE ZAUFANIE SPOŁECZNE

Zbierane od 2002 roku deklaracje nieodmiennie wskazują, że w życiu społecznym Polacy są raczej nieufni. Tylko nieco ponad jedna piąta badanych (22%) wychodzi z założenia, że większości ludzi można ufać, ponad trzy czwarte zaś (76%) wyznaje zasadę zachowywania daleko posuniętej ostrożności i podejrzliwości w stosunkach z innymi. W ostatnich latach niewiele zmieniło się pod tym względem. Przekonanie, że z zasady bliźnim lepiej nie ufać, podzielane jest obecnie podobnie często jak przed dwoma, czterema czy sześcioma laty, choć rzadziej niż w latach 2002–2006, kiedy to Polacy wyznawali tę zasadę jeszcze bardziej powszechnie. Na przestrzeni ostatnich szesnastu lat wyróżnia się jedynie okres między 2008 a 2010 rokiem, kiedy, jak się okazało – tylko na krótko, staliśmy się troszeczkę bardziej otwarci i ufni wobec innych.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (333) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 1–8 lutego 2018 roku na liczącej 1057 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

CBOS

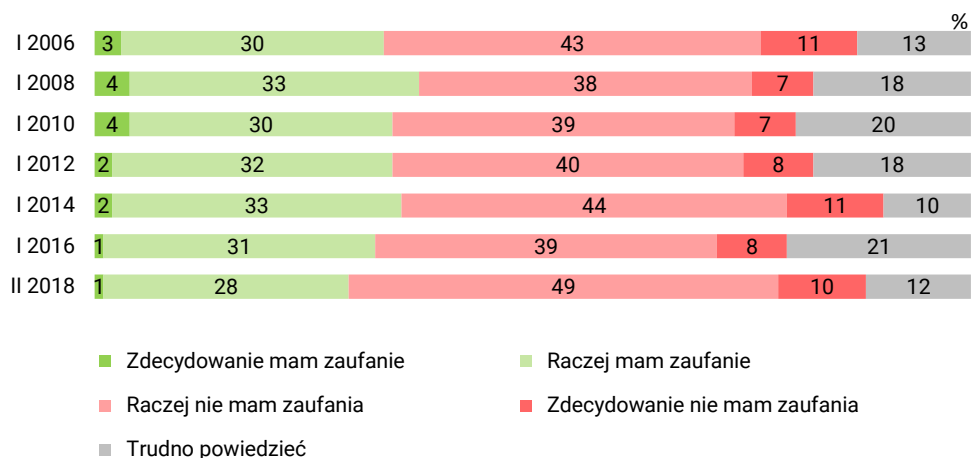
RYS. 1. Która z dwóch opinii dotyczących życia społecznego w Polsce jest bliższa Pana(i) poglądom?

Przekonanie o konieczności zachowania ostrożności w relacjach z innymi ludźmi jako życiowa zasada jest podzielane nieco częściej niż stosowane w społecznej praktyce. Na pytanie o nastawienie do nieznajomych spotykanych w różnych życiowych sytuacjach, niepełna jedna trzecia respondentów (29%) odpowiedziała, iż odnosi się do nich z ufnością, choć trzeba zastrzec, że prawie wszyscy to osoby deklarujące jedynie ograniczone zaufanie (28% odpowiedzi „raczej mam zaufanie”). Większość, niespełna trzy piąte badanych (59%), nie ufa nieznajomym, w tym co dziesiąty (10%) traktuje osoby spotkane po raz pierwszy bardzo nieufnie i podejrzliwie.

CBOS

RYS. 2. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma zaufania do nieznajomych, z którymi styka się Pan(i) w różnych sytuacjach?

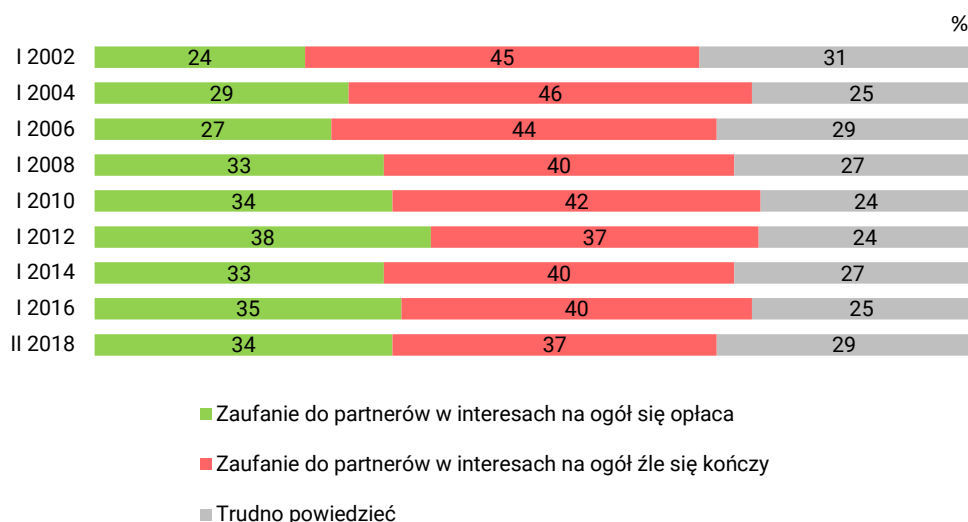
Równie dużej rezerwy i nieufnego nastawienia wobec nieznanym nie rejestrowaliśmy dotąd w naszych badaniach. Obecny poziom nieufności wobec nieznanym osób jest najwyższy, odkąd o to pytamy, tj. od 2006 roku. Stosunkowo dużą nieufność wobec obcych (na poziomie ponad połowy wskazań) odnotowaliśmy także w roku 2006 oraz w 2014, były to jednak odsetki niższe niż obecnie (odpowiednio 54% i 55% wobec 59% w 2018 roku). W pozostałych latach liczba deklaracji nieufności wahała się w granicach 45%–48% wskazań. Z porównania obecnych deklaracji z pomiarem z 2016 roku wynika, że w ciągu ostatnich dwóch lat odsetek badanych programowo nieufnych w stosunkach z nieznanymi osobami wzrósł aż o 12 punktów procentowych.

Nieufność wobec innych – jako zasada ogólna – w stosunkowo mniejszym stopniu dotyczy sfery relacji biznesowych, a więc tej dziedziny życia, w której na dłuższą metę bez minimalnego zaufania nie można się obejść. Mimo lepszego nastawienia Polacy generalnie są jednak wyraźnie podzieleni w opiniach na temat obdarzania zaufaniem partnerów biznesowych. Nieco ponad jedna trzecia ankietowanych wyznaje zasadę, że zaufanie w interesach na ogół się opłaca (34%), niewiele większy odsetek opowiada się za zachowywaniem ostrożności i twierdzi, że zaufanie w tej dziedzinie na ogół źle się kończy (37%).

Najniższy poziom zaufania w biznesie obserwowaliśmy między 2002 a 2006 rokiem, w 2008 deklarowany poziom ufności wzrósł i w odróżnieniu od ocen ogólnych nie obniżył się – utrzymuje się na podobnym poziomie od dziesięciu lat (poza jednym wyjątkiem w 2012 roku, gdy był wyższy i wynosił 38%).

CBOS

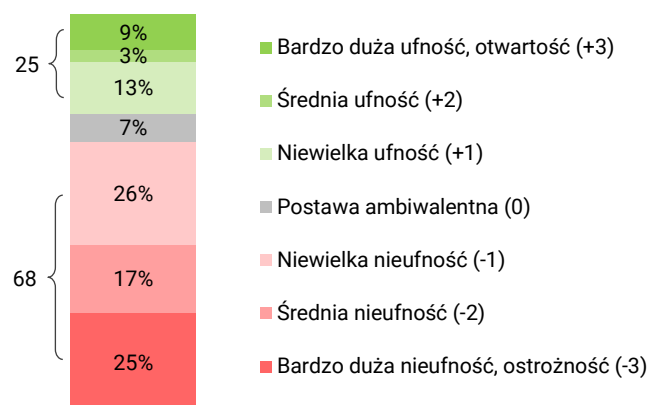
RYS. 3. Która z dwóch opinii dotyczących życia społecznego w Polsce jest bliższa Pana(i) poglądom?

Odpowiedzi ankietowanych na powyższe pytania posłużyły nam do stworzenia **syntetycznego indeksu zaufania**, czyli wskaźnika opisującego pewną zgeneralizowaną i ogólną postawę w relacjach społecznych. Uwzględnia on odpowiednio zrekodowane i zagregowane deklaracje dotyczące podzielanych przekonań w kwestii przyjmowania ufnej *versus* nieufnej postawy w relacjach społecznych. Indeks przyjmuje wartości od -3 (dużej nieufności i ostrożności) do +3 (dużego zaufania i otwartości).

CBOS

RYS. 4. Ogólny wskaźnik zaufania

W sumie ponad dwóm trzecim badanych (68%) można przypisać nieufne, ostrożne podejście do ludzi, przy czym jedna czwarta ankietowanych (25%) demonstruje postawę zdecydowanej nieufności. W tym przypadku we wszystkich kwestiach badani identyfikowali się z opcją nakazującą ostrożność i wskazującą na ograniczone zaufanie do ludzi.

Na drugim biegunie sytuuje się jedna czwarta ankietowanych (25%), których można określić jako życzliwych, podchodzących do innych ludzi częściej z ufnością niż brakiem zaufania. Duże zaufanie w stosunku do ludzi i otwartość na innych można przypisać co jedenastemu respondentowi (9%).

Średnia wartość indeksu dla ogółu badanych wynosi w 2018 roku -0,89. Ujemny znak przy tym wskaźniku oznacza, że w społeczeństwie polskim nieufność i ostrożność w nastawieniu do bliźnich generalnie bierze górę nad ufnością i otwartością.

TABELA 1

Ogólny wskaźnik zaufania – według terminów badań

Wartości według 7-stopniowej skali od -3 do +3	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018
	odsetki badanych						
Bardzo duża nieufność, ostrożność (-3)	26	18	21	19	25	22	25
Średnia nieufność (-2)	15	13	13	15	14	15	17
Niewielka nieufność (-1)	27	29	28	29	25	26	26
Postawa ambiwalentna (0)	10	10	9	10	8	9	7
Niewielka ufność (+1)	13	18	16	16	16	15	13
Średnia ufność (+2)	4	6	5	3	4	5	3
Bardzo duża ufność, otwartość (+3)	5	6	8	9	8	8	8

Średnia wartość na skali od -3 do +3 | -0,98 | -0,62 | -0,66 | -0,64 | -0,79 | -0,72 | -0,89

TABELA 2

Cechy społeczno-demograficzne	Ogólny wskaźnik zaufania mierzony na skali od -3 do +3	Odchylenie standardowe
Ogółem	-0,89	1,84
Płeć		
Mężczyźni	-0,80	1,85
Kobiety	-0,97	1,84
Wiek		
18–24 lata	-0,88	1,65
25–34	-1,31	1,72
35–44	-0,89	1,89
45–54	-0,58	1,91
55–64	-0,85	1,88
65 lat i więcej	-0,75	1,85
Miejsce zamieszkania		
Wies	-1,26	1,62
Miasto do 19 999	-0,83	1,92
20 000 – 99 999	-0,92	1,89
100 000 – 499 999	-0,66	1,88
500 tys. i więcej mieszkańców	0,24	1,94
Wykształcenie		
Podstawowe	-1,46	1,44
Zasadnicze zawodowe	-1,17	1,65
Średnie	-0,96	1,78
Wyższe	-0,14	2,10
Grupa społeczno-zawodowa (pracujący)		
Kadra kierownicza, specjaliści z wyższym wykształceniem	0,01	2,08
Średni personel, technicy	-0,88	1,95
Pracownicy administracyjno-biurowi	-0,69	1,87
Pracownicy usług	-1,10	1,89
Robotnicy wykwalifikowani	-0,98	1,83
Robotnicy niewykwalifikowani	-1,57	0,93
Rolnicy	-0,90	1,81
Pracujący na własny rachunek	-0,52	2,19
Bierni zawodowo		
Renciści	-1,36	1,42
Emeryci	-0,93	1,77
Uczniowie i studenci	-1,11	1,81
Bezrobotni	-0,68	1,75
Gospodynie domowe i inni	-1,31	1,73
Dochody na jedną osobę w gospodarstwie domowym		
Do 649 zł	-1,35	1,63
650–999 zł	-1,36	1,62
1000–1399 zł	-1,19	1,66
1400–1999 zł	-0,65	1,74
2000 zł i więcej	-0,15	2,08
Ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego		
Złe	-1,16	1,67
Średnie	-1,33	1,56
Dobre	-0,61	1,96
Uczestnictwo w praktykach religijnych		
Kilka razy w tygodniu	-0,16	1,95
Raz w tygodniu	-0,87	1,81
1–2 razy w miesiącu	-1,11	1,75
Kilka razy w roku	-0,97	1,89
W ogóle nie uczestniczy	-0,74	1,92
Poglądy polityczne		
Lewica	-0,51	2,04
Centrum	-0,83	1,91
Prawica	-0,76	1,89
Trudno powiedzieć	-1,40	1,44

Ostrożne, nacechowane nieufnością podejście do ludzi jest nastawieniem dominującym niemal we wszystkich grupach wyróżnionych ze względu na cechy społeczno-demograficzne.

Największą nieufnością cechują się osoby najgorzej wykształcone i o najmniejszych dochodach *per capita*. Średnia wartość wskaźnika zaufania dla osób z wykształceniem podstawowym wynosi -1,46, w przypadku badanych o najniższych miesięcznych dochodach *per capita* (poniżej 999 zł) jest niewiele większy (zob. tabelę 2). Niski poziom zaufania charakteryzuje również osoby mieszkające na wsi, niemające sprecyzowanych poglądów politycznych, a w grupach wiekowych – respondentów w wieku 25–34 lata.

Z kolei im wyższy poziom wykształcenia i lepsza sytuacja materialna ankietowanych, tym mniejsza okazuje się ostrożność i nieufność w stosunku do ludzi. Wśród respondentów z wyższym wykształceniem współczynnik zaufania osiąga wartość niewiele mniejszą od zera, świadczącą o małej przewadze deklaracji nieufności (-0,14). Niemal tyle samo wynosi on wśród osób o najwyższych dochodach *per capita* (2000 zł lub więcej). Ogólnie rzecz ujmując można powiedzieć, że im wyższe deklarowane dochody, tym większa ufność w stosunku do ludzi. Podobnie, im wyższe wykształcenie, tym bardziej otwarte podejście do bliźnich. Także zamieszkiwanie w większych miastach (szczególnie tych powyżej 500 tys. mieszkańców) sprzyja pozbawionemu uprzedzeń traktowaniu ludzi.

W grupach społeczno-zawodowych z największą otwartością odnoszą się do ludzi przedstawiciele kadry kierowniczej i specjaliści z wyższym wykształceniem, najbardziej nieufni są z kolei robotnicy niewykwalifikowani, renciści oraz gospodynie domowe.

Wśród elektoratów partii politycznych najbardziej pozytywnie nastawieni do bliźnich są wyborcy Nowoczesnej, w tej grupie wskaźnik zaufania ma wartość dodatnią, co świadczy o przewadze pozytywnego nastawienia. Z kolei najbardziej nieufne są osoby bierne politycznie, deklarujące absencję w ewentualnych wyborach parlamentarnych.

TABELA 3

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Średnie wartości ogólnego wskaźnika zaufania mierzonego na skali od -3 do +3
Nowoczesna	+0,30
PiS (wraz z SP i Porozumieniem)	-0,91
PO	-1,16
Kukiz'15	-1,19
Niezdecydowani co do udziału w wyborach	-1,37
Niezamierzający brać udziału w wyborach	-1,57

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

ZAUFANIE DO INSTYTUCJI ŻYCIA PUBLICZNEGO

Jeśli chodzi o sferę publiczną, badaną w tym roku w nieco ograniczonym (w stosunku do lat poprzednich) zakresie, to zaufanie ankietowanych jest dość wyraźnie zróżnicowane.

Spśród instytucji władzy największym zaufaniem cieszą się te, które są najbliższe obywatela, czyli władze lokalne w mieście lub gminie. Zaufanie do władz samorządowych deklaruje prawie dwie trzecie dorosłych Polaków (65%), o braku zaufania mówi niespełna jedna czwarta (23%). Na drugim miejscu pod tym względem znalazła się władza symbolizująca państwo, uosabiająca – jak to się podniosło mówi – „majestat Rzeczypospolitej”, czyli prezydent RP. Prezydentowi ufa trzy piąte badanych (60%), nie ufa mu niespełna jedna trzecia (32%). Ponad połowa respondentów ma zaufanie do Rzecznika Praw Obywatelskich, deklaruje także uogólnioną ufność wobec urzędników administracji publicznej (po 54% wskazań) oraz obdarza zaufaniem Unię Europejską (53%, przy 32% głosów nieufności). Połowa badanych ma zaufanie do IPN (50%), nie ufa tej instytucji jedna czwarta (25%).

Głosy zaufania i nieufności mniej więcej równoważą się w ocenach rządu – obecnej władzy wykonawczej nie ufa 46% ankietowanych, zaufanie deklaruje zaś 44%.

Pozostałe badane w tym roku instytucje częściej traktowane są z nieufnością niż z zaufaniem. Polacy najmniej ufają partiom politycznym – nie ufa im ponad trzy piąte ankietowanych (63%), ufa niespełna jedna czwarta (23%). Ponad połowa badanych nie ma zaufania do władzy ustawodawczej, czyli parlamentu (53%, przy 34% głosów zaufania). Taki sam odsetek deklaruje uogólniony brak zaufania do gazet i – jak można się domyślać – prezentowanych w nich informacji. Połowa ankietowanych nie ufa władzy sądowniczej – Trybunałowi Konstytucyjnemu oraz sądom (po 50% wskazań). Częściej po stronie nieufności niż zaufania lokuje się uogólniona ocena telewizji (odpowiednio 46% i 37% wskazań).

TABELA 4

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?						
	Zdecydowanie mam zaufanie	Raczej mam zaufanie	Zaufanie – ogółem	Raczej nie mam zaufania	Zdecydowanie nie mam zaufania	Brak zaufania – ogółem	Trudno powiedzieć
	w procentach						
Władze lokalne miasta/gminy	9	56	65	17	6	23	12
Prezydent	20	40	60	20	12	32	8
Rzecznik Praw Obywatelskich	9	45	54	10	4	14	32
Urzędnicy administracji publicznej	3	51	54	25	7	32	14
Unia Europejska	9	44	53	23	9	32	16
IPN	9	41	50	15	10	25	25
Rząd	12	32	44	31	15	46	10
Telewizja	3	34	37	34	12	46	17
Sejm i Senat	5	29	34	35	18	53	13
Sądy	2	31	33	36	14	50	18
Gazety	1	26	27	38	15	53	20
Trybunał Konstytucyjny	3	21	24	30	20	50	26
Partie polityczne	2	21	23	41	22	63	14

W porównaniu z poprzednim pomiarem z 2016 roku w największym stopniu obniżyła się wiarygodność Trybunału Konstytucyjnego. Zaufanie do tej instytucji spadło aż o 13 punktów procentowych, nieufność wzrosła o 14 punktów. Na zaufaniu społecznym stracił także IPN (spadek zaufania o 12 punktów, wzrost nieufności o 10 punktów). Polityczna batalia o władze sądownicze nie pozostała bez wpływu na ocenę sądów – są one obecnie dla Polaków mniej godne zaufania niż dwa lata temu (spadek zaufania o 12 punktów, wzrost nieufności o 8 punktów). Obniżyło się zaufanie do Rzecznika Praw Obywatelskich (spadek zaufania o 9 punktów), jednak nie wzrosła wobec niego nieufność. W niewielkim stopniu obniżyła się wiarygodność gazet (spadek zaufania i równoległy wzrost nieufności po 3 punkty).

W porównaniu z poprzednim rządem premier Beaty Szydło, obecny gabinet jest przez Polaków oceniany jako nieco bardziej wiarygodny (wzrost zaufania o 6 punktów procentowych, spadek nieufności o 4 punkty). W stosunku do roku 2016 minimalnie na zaufaniu zyskały partie polityczne, Sejm i Senat, uwiarygodnili się także nieco urzędnicy administracji publicznej.

Mimo głośnego w mediach konfliktu rządów PiS z instytucjami UE, wynikającego z rozbieżnych ocen stanu praworządności w Polsce oraz sytuacji w sądownictwie, zaufanie do Unii Europejskiej obniżyło się w ciągu ostatnich dwóch lat w relatywnie niewielkim stopniu (spadek zaufania o 3 punkty, wzrost nieufności o 5 punktów). Jednak w dłuższym okresie, od roku 2008, kiedy zaufanie do Unii było najwyższe, z pomiaru na pomiar obserwujemy wyraźny trend spadkowy. W ciągu ostatniego dziesięciolecia zaufanie do UE obniżyło się wśród Polaków aż o 20 punktów procentowych, jednocześnie o tyle samo wzrosła nieufność. Mimo tego spadku ocen, warto jednak pamiętać o proporcjach – zaufanie do UE nadal przewyższa deklarowane zaufanie do rządu, parlamentu i partii politycznych.

Biorąc pod uwagę trendy długofalowe warto także zauważyć, że obecnie – mimo niewielkiej zmiany – notujemy najniższą w historii (odkąd prowadzimy badania, czyli 2002 roku) wiarygodność mediów, czyli gazet i telewizji ocenianych ogólnie, bez różnicowania sympatii i orientacji politycznych. Widoczne jest to zwłaszcza w przypadku telewizji, zaufanie do których w ciągu ostatniej dekady obniżyło się aż o 30 punktów procentowych. Również w przypadku gazet obserwujemy wyraźną tendencję spadkową w zakresie zaufania społecznego. Natomiast najwyższe zaufanie w historii, nieznacznie przewyższające nawet oceny z wyjątkowo dobrego pod tym względem roku 2008, odnotowali urzędnicy administracji publicznej.

TABELA 5

Instytucje	Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?																							
	I 2002			I 2004			I 2006			I 2008			I 2010			I 2012			I 2016			II 2018		
	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*	Tak	Nie	Tp*
w procentach																								
Władze lokalne miasta/gminy	43	41	17	53	34	13	56	33	11	68	23	9	55	34	11	58	31	11	64	23	13	65	23	12
Prezydent	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	32	8
Rzecznik Praw Obywatelskich	-	-	-	-	-	-	69	13	18	62	15	24	55	21	24	60	16	24	63	12	25	54	14	32
Urzędnicy administracji publicznej	31	52	17	33	54	14	38	50	12	53	33	14	42	47	11	45	41	14	50	33	17	54	32	14
Unia Europejska	49	30	21	46	34	19	62	24	14	73	12	15	60	23	17	58	26	16	56	27	17	53	32	16
IPN	-	-	-	-	-	-	62	18	20	57	20	23	51	28	21	55	22	23	62	15	23	50	25	25
Rząd	42	45	13	21	68	11	47	40	13	56	32	13	31	60	9	39	49	12	38	50	12	44	46	10
Telewizja	57	34	9	54	37	9	55	36	9	67	25	8	47	44	9	44	49	8	38	50	12	37	46	17
Sejm i Senat	28	54	18	21	67	12	30	54	16	39	44	17	21	68	11	29	55	15	30	54	16	34	53	13
Sądy	40	49	11	31	60	8	39	51	10	59	29	12	44	45	11	45	44	11	45	42	13	33	50	18
Gazety	47	43	10	47	43	11	48	42	10	54	35	11	37	52	11	34	55	11	30	56	14	27	53	20
Trybunał Konstytucyjny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	36	27	24	50	26
Partie polityczne	15	65	19	13	72	15	24	61	15	28	54	18	14	76	10	20	65	15	20	65	15	23	63	14

W tabeli połączono odsetki odpowiedzi „zdecydowanie mam zaufanie” i „raczej mam zaufanie” oraz „zdecydowanie nie mam zaufania” i „raczej nie mam zaufania”. Na szarym tle zaznaczono odsetki wskazujące na przewagę deklaracji wyrażających zaufanie lub nieufność

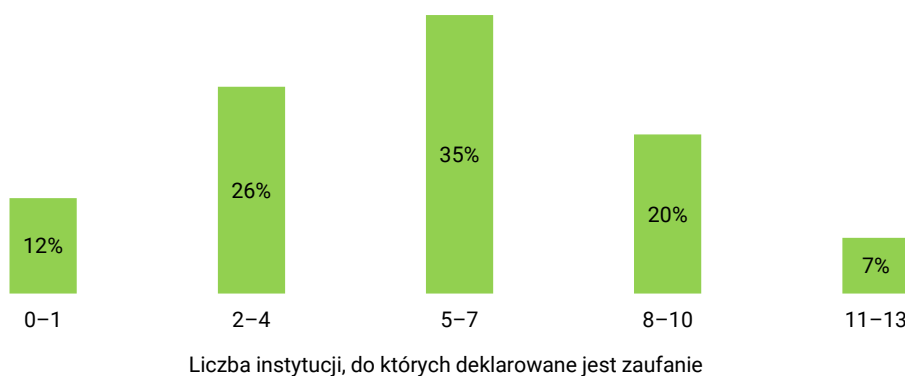
* Tp – trudno powiedzieć

Syntetyczny wskaźnik zaufania w sferze publicznej, wyrażający liczbę instytucji darzonych zaufaniem (mogący przyjmować wartości od 0 do 13), wynosi średnio 5,57. Na tej podstawie można stwierdzić, że przeciętny Polak ma zaufanie do mniej niż połowy z listy prezentowanych mu instytucji.

Na 13 instytucji, zaufanie do prawie wszystkich (od 11 do 13) deklaruje tylko 7% dorosłych Polaków. Jedna piąta (20%) ufa od 8 do 10 z nich. Około połowie prezentowanych w tym roku instytucji (od 5 do 7) ufa ponad jedna trzecia ankietowanych (35%). Z nieufnością do większości instytucji odnosi się prawie dwie piąte badanych (38%), przy czym 12% ufa tylko jednej lub nie ma zaufania do żadnej z nich.

CBOS

RYS. 5. Zaufanie w sferze publicznej mierzone liczbą instytucji lub organizacji, wobec których deklarowane jest zaufanie (skala 0–13)

Zaufanie społeczne – otwartość na innych – jest dość słabo skorelowane z zaufaniem do instytucji życia publicznego. Widoczne jest to zarówno na poziomie analizy zależności pomiędzy wskaźnikami syntetycznymi, jak i zależności pomiędzy zgeneralizowanym zaufaniem (skala -3 do +3) a deklarowanym zaufaniem w stosunku do konkretnych podmiotów instytucjonalnych. Współczynnik korelacji r Pearsona pomiędzy ogólnym wskaźnikiem zaufania a wskaźnikiem zaufania w sferze publicznej wynosi 0,184. Zależność ta, choć istotna, jest dość słaba, co oznacza, że zaufanie wobec ludzi niekoniecznie przekłada się na zaufanie typu obywatelskiego, do instytucji funkcjonujących w państwie.

Warto zauważyć, że w zależnościach pomiędzy uogólnioną postawą otwartości w życiu społecznym a stosunkiem do poszczególnych instytucji widoczne są dość wyraźne różnice. Ogólne zaufanie społeczne słabo przekłada się przede wszystkim na zaufanie do instytucji „politycznych” i takich, które nie tylko z definicji, ale i z praktyki mogą jawić się jako „upolitycznione”, kojarzone tylko z jedną opcją polityczną. Nieistotne są zależności pomiędzy ogólną postawą zaufania w życiu społecznym a stosunkiem do rządu, partii politycznych, Sejmu i Senatu, a także takich instytucji państwa jak IPN i TK. Postawa otwartości i ufności stosunkowo najsilniej koreluje natomiast z zaufaniem do instytucji niższego szczebla, tych, które mają bezpośredni kontakt z obywatelem – urzędników administracji publicznej oraz władz lokalnych. Istotne, choć już słabsze są też zależności

między zaufaniem społecznym a zaufaniem do Unii Europejskiej, prasy, Rzecznika Praw Obywatelskich czy sądów. Zaufanie społeczne, pewna otwartość wobec ludzi będąca podstawą życia społecznego i społeczeństwa obywatelskiego słabo wiąże się więc z polityką, która dla Polaków najwyraźniej jest w większym stopniu polem konfliktu niż wspólnego życia.

TABELA 6

Zaufanie do instytucji (mierzone na skali -2 do +2)*	Wartości współczynników korelacji r Pearsona
	Ogólny wskaźnik zaufania (skala od -3 do +3)
Urzędnicy administracji publicznej	0,236 **
Władze lokalne miasta/gminy	0,216 **
Unia Europejska	0,168 **
Gazety	0,165 **
Rzecznik Praw Obywatelskich	0,156 **
Sądy	0,150 **
Telewizja	0,082 **
Partie polityczne	0,044
Trybunał Konstytucyjny	-0,002
IPN	-0,022
Prezydent	-0,097 **
Rząd	0,008
Sejm i Senat	0,007

*Pierwotna skala odpowiedzi została zrekodowana według następującego wzoru: odpowiedź „zdecydowanie mam zaufanie” jako +2; „raczej mam zaufanie” jako +1; „raczej nie mam zaufania” jako -1; „zdecydowanie nie mam zaufania” jako -2, zaś odpowiedzi „trudno powiedzieć” przypisano wartość 0

** Zależność jest istotna statystycznie na poziomie 0,01

Zaufanie społeczne oraz zaufanie do instytucji sprzyjają uczestnictwu w procedurach demokratycznych. Osoby deklarujące chęć udziału w wyborach cechuje mniejsza nieufność wobec ludzi, a ponadto skłonne są ufać większej liczbie spośród badanych instytucji. Z kolei respondenci z góry odrzucający możliwość partycypacji wyborczej są jednocześnie najbardziej nieufni wobec ludzi oraz wobec instytucji.

TABELA 7

Zaufanie społeczne a gotowość uczestniczenia w wyborach parlamentarnych

Gotowość uczestniczenia w ewentualnych wyborach parlamentarnych	Średnie wartości:	
	ogólnego wskaźnika zaufania (skala od -3 do +3)	wskaźnika zaufania w sferze publicznej (skala 0–13)
Deklarujący udział	-0,65	6,13
Wahający się	-1,37	4,47
Deklarujący absencję	-1,57	3,91
Średnie dla ogółu badanych	-0,87	5,57
Eta kwadrat	0,042	0,080

O ile pod względem zaufania wobec innych ludzi najbardziej życzliwi i otwarci okazali się zwolennicy Nowoczesnej, o tyle pod względem zaufania do instytucji największej liczbie spośród przedstawionych w tym roku ufają wyborcy PiS (średnia 7,24). Wyborcy rządzącej partii ufają przede wszystkim szeroko rozumianym instytucjom władzy – w kolejności według częstości wskazań: prezydentowi (96%),

rządowi (89%), IPN (77%), parlamentowi (74%), władzom lokalnym (64%), urzędnikom administracji publicznej (58%) oraz partiom politycznym (48%). Natomiast w większości nie ufają sądom oraz Unii Europejskiej (odpowiednio 58% i 56% wskazań negatywnych). Wyborcy PiS jeszcze liczniej nie ufają słowu drukowanemu – gazetom (59% głosów braku zaufania), natomiast relatywnie częściej mają zaufanie do telewizji (44% głosów zaufania, 40% nieufności).

TABELA 8

Elektoraty ugrupowań politycznych*	Średnie wartości wskaźnika zaufania w sferze publicznej (skala 0–13)
PiS (wraz z SP i Porozumieniem)	7,24
Nowoczesna	6,13
Kukiz'15	5,78
PO	5,27
Niezdecydowani co do udziału w wyborach	4,47
Niezamierzający brać udziału w wyborach	3,91

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Na drugim miejscu pod względem deklarowanego zaufania do instytucji znaleźli się sympatycy Nowoczesnej (średnia 6,13). Ten elektorat w największym stopniu ma zaufanie do urzędników administracji publicznej, Unii Europejskiej (po 87% głosów zaufania), a także władz lokalnych (82%), RPO (78%) i sądów (53%). Wyborcy Nowoczesnej najliczniej nie ufają partiom politycznym, parlamentowi (po 84% wskazań negatywnych), rządowi (81%), TK (63%) i prezydentowi (51%), choć w tym ostatnim przypadku niewiele mniejszy odsetek spośród nich deklaruje zaufanie do głowy państwa (46% głosów pozytywnych).

Wyborcy ugrupowania Kukiz'15 (średnia 5,78) mają zaufanie do prezydenta (74%), władz lokalnych (64%), RPO (62%), IPN (57%), UE (55%) oraz urzędników administracji publicznej (54%). Nie ufają z kolei gazetom (77% głosów braku zaufania), partiom politycznym (67%), telewizji (65%) i parlamentowi (57%).

Wśród elektoratów partyjnych w relatywnie najmniejszym stopniu instytucjom ufają wyborcy PO (średnia 5,27). Wyborcy najsilniejszej partii opozycyjnej w największym stopniu ufają Unii Europejskiej (82%), RPO (77%), władzom lokalnym (74%) i urzędnikom administracji publicznej (59%). Natomiast nie mają zaufania do Sejmu i Senatu (85% głosów braku zaufania), rządu (81%), Trybunału Konstytucyjnego (80%), partii politycznych (75%) oraz IPN (50%).

Jednak w całej populacji najmniejsze zaufanie do instytucji charakteryzuje osoby bierne politycznie, niemające zamiaru głosować (średnia 3,91). Większość spośród nich ma zaufanie tylko do władz lokalnych (57%), prawie połowa ufa prezydentowi i Unii Europejskiej (po 48% wskazań), połowa lub więcej nie ufa partiom politycznym (74%), parlamentowi (65%), rządowi (59%), gazetom (56%), Trybunałowi Konstytucyjnemu (55%) oraz sądom (50%).

TABELA 9

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie czy też nie ma Pan(i) zaufania do wymienionych instytucji?	Elektoraty ugrupowań politycznych*											
	PiS		PO		Kukiz'15		Nowoczesna		Niezdeterminowani na kogo głosować		Niegłosujący	
	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie	Tak	Nie
	w procentach											
Rząd	89	8	13	81	48	42	14	81	31	60	23	59
Sejm i Senat	74	16	9	85	31	57	11	84	22	65	16	65
Prezydent	96	3	30	64	74	18	46	51	46	45	48	34
Partie polityczne	48	37	15	75	22	67	8	84	6	80	9	74
Trybunał Konstytucyjny	51	20	11	80	29	49	18	63	16	62	11	55
Sądy	26	58	42	43	45	45	53	37	36	47	27	50
Urzednicy administracji publicznej	58	30	59	32	54	42	87	11	63	22	42	36
Władze lokalne miasta/gminy	64	26	74	17	64	20	82	16	78	15	57	26
Unia Europejska	33	56	82	13	55	37	87	11	55	22	48	26
IPN	77	7	33	50	57	18	47	34	35	30	36	26
Rzecznik Praw Obywatelskich	45	24	77	9	62	6	78	5	68	14	43	14
Gazety	21	59	40	45	12	77	47	34	29	55	24	56
Telewizja	44	40	42	41	29	65	34	34	25	59	35	49

* Wyróżnione na podstawie deklaracji poparcia konkretnego ugrupowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

Trzy czwarte Polaków zachowuje daleko idącą ostrożność z kontaktach z ludźmi. Ponad połowa z nieufnością traktuje nieznane sobie, spotkane po raz pierwszy osoby. Postawa nieufności w kontaktach międzyludzkich nigdy, odkąd prowadzimy badania dotyczące tej kwestii (czyli od 2006 roku), nie była w deklaracjach Polaków tak silna.

Zaufanie lub nieufność w stosunkach międzyludzkich tylko w niewielkim stopniu przekłada się na zaufanie typu obywatelskiego, do instytucji funkcjonujących w państwie.

Największym zaufaniem Polaków cieszą się władze samorządowe, prezydent RP, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz Unia Europejska. Głosy zaufania i nieufności mniej więcej równoważą się w ocenach rządu. Natomiast Polacy w większości nie ufają partiom politycznym, mniej więcej połowa nie ma zaufania do parlamentu, gazet, Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów.

W porównaniu z poprzednim pomiarem z 2016 roku w największym stopniu obniżyła się wiarygodność Trybunału Konstytucyjnego, straciły także IPN i sądy. W dłuższej perspektywie – ostatniej dekady, a więc paradoksalnie w czasach największych inwestycji dokonywanych z udziałem funduszy europejskich, obserwujemy spadek zaufania do UE. O pewnym kryzysie wiarygodności można mówić w przypadku tradycyjnych, przedinternetowych środków przekazu. W tym roku odnotowaliśmy najniższą w historii wiarygodność gazet i telewizji ocenianych ogólnie, bez różnicowania sympatii i orientacji politycznych.

O zaufaniu do instytucji, podobnie zresztą jak o postrzeganiu wielu innych zjawisk w kraju, decyduje klucz polityczny. Wyborcy rządzącej partii ufają przede wszystkim szeroko rozumianym instytucjom władzy: prezydentowi, rządowi, IPN, parlamentowi, władzom lokalnym, urzędnikom administracji publicznej, natomiast nie ufają gazetom, sądom oraz Unii Europejskiej. Wyborcy partii opozycyjnych z kolei mają zaufanie do Unii Europejskiej, władz lokalnych, urzędników administracji publicznej oraz RPO, natomiast nie ufają partiom politycznym, parlamentowi, rządowi oraz Trybunałowi Konstytucyjnemu. Jako znaczące można potraktować deklaracje osób nastawionych apolitycznie, które są najbardziej nieufne. W większości lub dużej części mają oni zaufanie jedynie do władz lokalnych, prezydenta i Unii Europejskiej, natomiast nie ufają partiom politycznym, parlamentowi, rządowi, gazetom, Trybunałowi Konstytucyjnemu oraz sądom.

Opracowali

Agnieszka Cybulska

Krzysztof Pankowski